

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Гантелеймонов А.В.

2018 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ магістр _____

галузь знань _____ 10 «Природничі науки» _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 106 «Географія» _____
(шифр і назва)

освітня програма Картографія, геоінформаційні системи та дистанційне зондування Землі
Ландшафтне планування, проектування і землевпорядкування
Географія, Людина і природа та туристська робота
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ геології, географії, рекреації і туризму _____

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

“30” серпня 2018 року, протокол №1

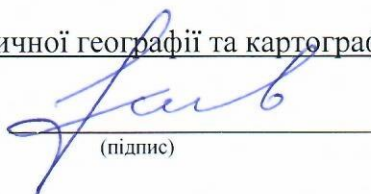
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Черваньов І.Г., д. т. н., професор кафедри фізичної географії та картографії

Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії

Протокол від “30” серпня 2018 року № 1

Завідувач кафедри фізичної географії та картографії

(підпис)

(Голіков А.П.)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією
факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол від “28” серпня 2018 року № 1

Голова методичної комісії
факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис)

Жемеров О.О.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено профільною установою

Інститут географії НАН України

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра, спеціальності 106 Географія, спеціалізацій: Картографія, геоінформаційні системи та дистанційне зондування Землі. Географія, Людина і природа та туристська робота. Ландшафтне планування, проектування і землевпорядкування

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є первинне опанування студентами основними науковими положеннями загальної фізичної географії та вчення про географічну оболонку як глобального середовища Людства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є опанування проблемно-систематичного викладу проблем землезнавства як основоположної фундаментальної основи географічної освіти.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90 годин.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни Геоінформаційні системи в географії	
Нормативна /за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й (5-й)	1-й (6-й)
Семестр	
2-й	1-й/2-й
Лекції	
24 год.	8 год.
Практичні (семінарські) заняття	
12 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
54 год.	78 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання. Згідно до вимог освітньої програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

забезпечити компетентність майбутнього магістра географії у трьох основоположних напрямках:

- методологічно-просвітницькому;
- фундаментально-науковому фізико-географічному;
- глобально- геоекологічному.

Основним завданням вивчення дисципліни є формування у проблемному баченні системи уявлень і понять про географічну організацію світу як цілісну систему – загальний об'єкт географічної науки

- методологічні принципи сучасної географічної науки;
- основні теоретико-методологічні проблеми сучасної географії;

вміти:

- осмислювати інформацію і знання з точки зору географічного способу пізнання;
- користуватися джерелами інформації про земні процеси та фундаментальними знаннями для пояснення фізико-географічних процесів та явищ, зокрема у геоекологічних проблемах;

закріпити навички професійного географічного мислення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Методологічні принципи географії.

Тема 1. Методологічні принципи географії.

Місце географії у системі знань. Понятійний апарат і аксіоматика. Аналогія, подібність у географії. Географічна мова: природна та штучні. Картографічна мова. Метод сучасної географії.

Тема 2. Визначення основних понять.

Сімейство понять «Геосистема»: місцеположення, місце перебування, самоорганізація, саморегулювання, автоколювання.

Тема 3. Географічний простір (та простір географічних об'єктів).

Просторова організація простору географічних об'єктів. Просторова ієрархія.

Тема 4. Географічний час.

Абсолютний та відносний (геосистемний) час. Внутрішній та зовнішній час. Топологічний та функціональний час. Часова ієрархія. Взаємозв'язок простору і часу.

Тема 5. Матеріальна організація геосистем.

Елементи та геокомпоненти. Геосфери. Структури: геореали, сфагніди.

Розділ 2. Геосистемні концепції.

Тема 1. Інформаційні зв'язки в геосистемах.

Геосистемне поняття інформації. Інформаційна організація геосистем. Інформаційне саморегулювання.

Тема 2. Саморегулювання в географічній оболонці й геосистемах.

Рівновага та стала неврівноваженість у географічному висвітленні.

Тема 3. Оптимізація геосистем.

Просторові й часові масштаби впливу на геосистеми. Використання ланцюгових реакцій.

Тема 4. Методологія розв'язання оптимізаційних задач.

Система з розподіленими параметрами. Принципи керування геосистемами.

Тема 5. Системні концепції сталого розвитку.

Діаграма керування сталим розвитком. Основні баланси в системах, що відбивають природно-господарські комплекси. Концептуальні та імітаційні моделі керування: метод системної динаміки.

Заключення. Взаємозв'язок природних та соціальних явищ, процесів та структур - предмет комплексної географії.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Методологічні принципи географії.												
Тема 1	14	2	3			9	9	1	1			8
Тема 2	7,5	3	1,5			3	6					5
Тема 3	10,5	3	1,5			6	8					8
Тема 4	8	2	1			5	10	1	1			9
Тема 5	10	2	2			6	11	1				9
Разом за розділом 1	49	12	8			29	44	3	2			39
Розділ 2. Геосистемні концепції.												
Тема 1	9,5	2	0,5			7	9	1	1			8
Тема 2	8	2	1			5	12	1				10
Тема 3	9	3	1			5	10	3	1			8
Тема 4	5,5	3	0,5			2	6					5
Тема 5	9	2	1			6	9					8
Разом за розділом 2	41	12	4			25	46	5	2			39
Усього годин	90	24	12			72	90	8	4			72

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні риси сучасної географічної науки	2
2	Методологічні принципи наукової географії	2
3	Сімейство понять «геосистема»	1,5
4	Сімейство понять географічного простору, їх співвідношення	1
5	Сімейство понять географічного часу, їх співвідношення	1
6	Матеріальна організація геосистем	1
7	Інформаційні процеси та саморегулювання в геосистемах	1,5
8	Керування геосистемами: моделі сталого розвитку	2
	Разом	12

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сучасна географія у загальносуспільному й науковому відношеннях	9
2	Основні методологічні засади наукової географії	3
3	Геосистеми та ландшафти: багатовекторність сучасних поглядів	6
4	Географічний простір у різних вимірах	10
5	Географічний час: абсолютний, відносний, функціональний	10
6	Матеріальна організація геосистем різної ієрархії	7
7	Інформація як сутність і регулюючий фактор	9
8	Саморегулювання й самоорганізація	10
9	Керування геосистемними процесами	2
10	Географічні засади сталого розвитку	6
	Разом	72

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено

7. Методи контролю

Поточний контроль – за письмовими тестами.

Підсумковий контроль – письмовий тест

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю в формі заліку без виконання залікової роботи

Поточний контроль та самостійна робота			КР	Сума
Розділ 1	Розділ 2			100
T1...T5	T1...T5			100
30	30		40	

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
		для заліку
90 – 100		зараховано
70-89		
50-69		
1-49		не зараховано

9. Рекомендована література

Базова література

1. Багров М.В. Землезнавство: підручник для університетів України / Багров М.В., Боков В.О., Черваньов І.Г. К.: Либідь, 2000.- 464 с.
2. Боков В.А. Пространственно-временная организация геосистем. - Симферополь: СГУ, 1982. – 68 с.
3. Олійник Я.Б. Загальне землезнавство: підручник /Я.Б.Олійник, П.Г.Шищенко, Р.П.Федорищак. К.: Знання-Прес, 2008. - 342 с.
4. Олійник Я.Б. Основи екології : підручник / Я. Б.Олійник, П. Г. Шищенко, О. П. Гавриленко. - Київ : Знання, 2012. - 558 с.

Допоміжна література

1. Арманд А.Д. Самоорганизация и саморегулирование географических систем. - М.: Наука, 1988.- 264 с.
2. Боков В.А. Пространственно-временная организация геосистем.- Симферополь: СГУ, 1983. – 80 с.
3. Боков В.А. Пространственно-временной анализ в территориальном менеджменте /Боков В.А., Тимченко И.Е., Черванев И.Г. - Симферополь: ТНУ имени В.И.Вернадского, 2005. – 254 с.
4. Гришанков Г.Е. Введение в физическую географию. Предмет и метод: учебное пособие. -К.: Знання, 2001. – 250 с.
5. Гродзинський М.Д. Сприйняття ландшафту: місце і простір – У 2-х т.- К.: НВЦ КДУ імені Тараса Шевченка, 2005. Т.1 – 430 с., т.2 – 470 с.
6. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Естетика ландшафту: навчальний посібник.- К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2005.
7. Джеймс П., Мартин, Дж. Все возможные миры. История географических идей: перев. с англ.- М.: Прогресс, 1988. – 672 с.
8. Информационные модели биосферы /под ред. Д. Таргульяна.- М.: 1988. – 326 с.
9. Исаченко А.Г. Теория и методология географической науки: учебник для студ. вузов. - М.: Академия, 2004. – 400 с.
10. Калесник С.В. Общие географические закономерности Земли. - М.: Мысль, 1970. – 283 с.
11. Калесник С.В. Проблемы физической географии: избранные труды. - Л: Наука, 1983. – 288 с.
12. Котляков В.М. Инновационная география и инновации в географии (вместо предисловия) / Котляков В.М., Тишков А.А. //Инновационные и интеграционные процессы в регионах и странах СНГ /, И-т географии РАН, 2011.- С.7-10.

13. Кэри У. В поисках закономерностей развития Земли и Вселенной. Перекл. з англ.- М.: Мир, 1991.- С. 19 -101.
14. Мукиданов Н.К. Методологические проблемы теоретизации географии.- Алма-Ата, Наука - 1979.- 187 с.
15. Мукиданов Н.К. От Страбона до наших дней. М.: Мысль, 1985. – 360 с.
16. Ныммик У., Мересте С. Современная география: вопросы теории. М.: Мысль, 1984. – 296 с.
17. Пащенко В.М. Теоретические проблемы ландшафтоведения. К.: Наукова думка, 1993.- 283 с.
18. Петлін В.М. Конструктивне ландшафтознапвство. Львів: - НВЦ Львів.у-ту імені Івана Франка, 2006.- 357 с.
19. Петлін В.М. Синергетика ландшафту. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 205 с.
20. Ретеюм А.Ю. Земные миры. М.: Мысль, 1986.- 268 с.
21. Руденко Л.Г. О роли географической науки и инноваций в развитии регионов Украины /Руденко Л.Г., Багров Н.В., Палиенко В.П. и др. //Там же.
22. Сонько С.П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми. К.: Ника-центр, 2001. – 286 с.
23. Харвей, Дж. Научное объяснение в географии: перев. с англ. М.: Прогресс, 1974.- 502 с.
24. Хлебопрос Р.Г., Фет А.И. Природа и общество. Модели катастроф. Новосибирск, 1999.
25. Черванев И.Г., Боков В.А., Тимченко И.Е. Геосистемные основы управления природной средой. - Х.: НВЦ ХНУ имени В.Н.Каразина, 2004.- 135 с.
26. Шупер В.А. Развитие теоретических представлений в области пространственного анализа // Изв. РАН. Сер. географ. 2011. - № 2. С. 7-18.
- 27.